

TARPTAUTINĖS EMIGRACIJOS VEIKSNIAI ŠIAURĖS IR RYTŲ EUROPOS SĄJUNGOS ŠALYSE

Albertas ZENCEVIČIUS

*Kauno technologijos universitetas
Gedimino g. 50, LT 44239 Kaunas, Lietuva
El. paštas: albertas.zencevicius@ktu.edu
ORCID ID: 0000-0002-8557-9597*

Ineta ŽIČKUTĖ

*Kauno technologijos universitetas
Gedimino g. 50, LT 44239 Kaunas, Lietuva
El. paštas: ineta.zickute@ktu.lt
ORCID ID: 0000-0002-9494-7582*

DOI: 10.13165/PSPO-21-26-22

Anotacija. Autoriai tirdami tarptautinę emigraciją yra išskyrę ne vieną veiksmų grupę: ekonominiai, politiniai, socialiniai, kultūriniai, aplinkosauginiai ir kt. Šie veiksniai sukelia tiek teigiamus, tiek neigiamus padarinius nepaisant, ar tai yra šalis, į kurią emigruojama, ar šalis, iš kurios emigruojama. Galima daryti prielaidą, jog skirtingose šalyse bei regionuose emigracijai įtaką daryti gali tiek panašūs, tiek visiškai skirtingi veiksniai. Pagrindinis šio tyrimo tikslas yra išanalizuoti tarptautinei emigracijai įtaką darančius veiksniai Šiaurės ir Rytų Europos Sąjungos šalyse. Straipsnyje atliekama mokslinės literatūros analizė, kurioje analizuojamos tokios migracijos teorijos kaip: neoklasikinė migracijos teorija, naujoji ekonominės migracijos teorija, dviejų darbo rinkų migracijos teorija, pasaulio sistemų teorija, migracijos tinklo teorija. Išnagrinėjus migracijos teorijas išskirti pagrindiniai teoriniai veiksniai, kurie gali daryti įtaką emigracijos srautams – darbo užmokesčio skirtumai, nedarbo lygis, skurdo lygis, pajamų nelygybė, socialinės garantijos, užimtumo lygis, tiesioginės užsienio investicijos, vartotojų kainų indeksas, pragyvenimui liekanti pajamų dalis. Išsiginčius šiuos veiksniai buvo analizuojami kitų tyrėjų empiriniai tyrimai norint pagrįsti iš teorijos išskirtų veiksmų tinkamumą tyrimui bei taip pat kiekvienam veiksmui priskirti atitinkamą ekonominį rodiklį. Analizei buvo išskirti šie rodikliai: jaunimo, su didesniu nei vidurinis išsilavinimas, bedarbių skaičius, vidutinis metinis darbo užmokestis dviejų asmenų šeimai be vaikų, kai abu žmonės dirbantys, nedarbo spąstai, užimtumo lygis, socialinių išmokų dalis nuo BVP, senatvės pensijų dalis nuo BVP, valstybės išlaidų aukštajam mokslui dalis nuo BVP, ekonominės laisvės indeksas, GINI koeficientas, namų ūkio perpildymo lygis jaunimu, nedarbo lygis. Norint išanalizuoti emigracijos skirtumus bei palyginti situaciją tarp skirtingų šalių buvo atliekama emigrantų, tenkančių 1 tūkst. gyventojų, dinamikos analizė. Atlikus dinamikos analizę ir turint ekonominius rodiklius buvo atliekama koreliacinė analizė norint nustatyti, ar egzistuoja koreliacinis ryšys tarp emigracijos srautų bei pasirinktų ekonominių rodiklių. Atlikus koreliacinę analizę ir išskyrus rodiklius, kurie turi statistinį reikšmingumą, sudaryti daugialypės regresijos modeliai. Kiekvienam nagrinėjamam Europos Sąjungos regionui (Šiaurės, Rytų ir Baltijos) sumodeliuoti po atitinkamą daugialypės regresijos modelį. Modeliai buvo sudaryti iš tokių nepriklausomųjų kintamųjų: nedarbo spąstai, namų ūkio perpildymo lygis jaunimu, ekonominės laisvės indekso, užimtumo lygio, jaunimo bedarbių skaičiaus, senatvės pensijų dalies nuo BVP bei socialinių išmokų dalies nuo BVP. Visų modelių reikšmingumas didesnis nei 60 proc., jie atitiko duomenų normalumo, autokoreliacijos, heteroskedastiškumo bei multikolinearumo reikalavimus, todėl šie modeliai yra reikšminiai.

Pagrindinės sąvokos: migracijos teorijos, emigracijos veiksniai, tarptautinė emigracija, socialiniai-ekonominiai veiksniai, Šiaurės ir Rytų Europos Sąjungos šalys.

Įvadas

Kuomet visuomenė tampa vis mobilesne, emigracijos tendencijos bei darbo rinkos pokyčiai yra viena populiariausių socialiniams tyrimams naudojamų temų. Šiems tyrimams atspirties tašku gali būti tiek vienišas žmogus (mikroekonominis lygmuo), tiek visa šalis (makroekonominis lygmuo). Augant šalių ekonominio išsivystymo lygiui, žmonių bei darbo jėgos judėjimas tampa vis paprastesniu procesu ir tolumo atstumo sąvoka yra kardinaliai

pasikeitusi. Pavyzdžiui, paimkime Europos Sąjungą, kurioje yra sukurta laisva darbo rinka ir jos piliečiai gali nevaržomai joje judėti. Tai suteikia galimybių žmonėms susirasti naujų darbų vietų, kelti kvalifikacijos lygį bei praplėsti karjeros ar asmeninio gyvenimo galimybes bet kurioje Europos Sąjungos šalyje. 2004 metais į Europos Sąjungą įstojo net 10 naujų narių: Čekija, Estija, Kipras, Latvija, Lenkija, Lietuva, Malta, Slovakija, Slovėnija, Vengrija. 2007 metais dar dvi – Bulgarija, Rumunija. Didžiojoje dalyje šių šalių iki 1990 metų buvo socialistinis režimas, todėl šalių politinės ir ekonominės sistemos yra sąlyginai jaunos bei ne taip išvystytos lyginant su senesnėmis Europos Sąjungos šalimis narėmis. Remiantis Jungtinių Tautų (2020) išskirstymu, didžioji dalis naujai prisijungusių prie Europos Sąjungos šalių priklauso Šiaurės ir Rytų Europos regionams. Šios naujosios šalys prisijungusios prie bendrijos iš karto pradėjo naudotis laisvos darbo rinkos privilegija, todėl po įstojimo į Europos Sąjungą buvo matyti dideli emigrantų skaičiaus padidėjimai iš naujai prisijungusių šalių. Šiuo metu vis dar išlikusi sparti emigracija iš Rytų ir Šiaurės Europos šalių ir negalima nustatyti vientiso modelio, kas turi įtakos šiems emigracijos pokyčiams, nes skirtingi tiek šalių ekonominiai išsivystymo lygiai, tiek ekonomikų augimo tempai. Dėl šios priežasties reikėtų analizuoti ir kitus veiksnius, kurie gali turėti įtakos gyventojų emigracijai. Galima daryti prielaidą, jog didžiojoje dalyje naujų bendrijos šalių vyrauja aukštesnis nedarbo lygis, mažiau darbo vietų kvalifikuotiems specialistams, prastesnės socialinės garantijos ar mažesnės darbdavių investicijos į žmogiškąjį kapitalą. Šios aplinkybės lemia, jog didžiojoje dalyje šių šalių tiek minimalaus, tiek vidutinio darbo užmokesčio dydis yra ženkliai mažesnis nei Vakarų Europos Sąjungos šalyse narėse. Ieškant geresnio gyvenimo sąlygų, didesnio darbo užmokesčių ar gerų karjeros galimybių taip pat susiduriama su emigracijos neigiamais padariniais kaip „protų nutekėjimas“, „rankų nutekėjimas“, kvalifikuotos jėgos trūkumas ar senėjanti visuomenė.

Šiuos su emigracija susijusius reiškinius bei procesus analizavo Lietuvos ir užsienio tyrėjai Andrejauskienė (2015), Andrica, Giurgu ir Fora (2019), Arango (2018), Barwinska-Maľajowicz (2015), Boboc (2015), Georgiana ir Andrei (2019), Iordache ir Matei (2020), Karaša ir Čiegis (2019), Krutulienė, Miežienė ir Gruževskis (2019), Labanauskas (2019), Laurinavičius, Laurinavičius ir Laurinavičius (2020), Lim (2019), Margelis ir Neverauskienė (2019), Mihi-Ramirez, Cuenca-Garcia ir Miranda-Martel (2016), Mikalauskiene, Streimikiene ir Mazutaityte-Cepanoniene (2017), Naulickaitė ir Melnikas (2015; 2016), Nikolli (2015), Okunevičiūtė-Neverauskienė ir Pocius (2019), Pirwitz (2019), Porumbescu (2018), Remeikienė ir Gasparėnienė (2019), Solnyškinienė ir Adamonienė (2017), Westermarck (2019), Wojtas ir Bialowas (2017), Žibas (2011).

Straipsnio tikslas – išanalizuoti tarptautinei emigracijai įtaką darančius veiksnius Šiaurės ir Rytų Europos Sąjungos šalyse.

Siekiant užsibrėžto tikslo, keliami šie **tyrimo uždaviniai**: (1) apžvelgti tarptautinės emigracijos teorinius aspektus ir išanalizuoti migracijos teorijas, (2) išskirti emigracijai įtaką darančius veiksnius, (3) išanalizuoti ir pateikti tarptautinei emigracijai įtaką darančių veiksnių daugialypės regresijos modelius, kurie rodytų rodiklių kitimo poveikį emigrantų skaičiui Šiaurės ir Rytų Europos Sąjungos šalyse.

Tyrimo objektas – tarptautinė emigracija Šiaurės ir Rytų Europos Sąjungos šalyse.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė ir sisteminimas, koreliacinė ir regresinė analizė.

Tarptautinės emigracijos teoriniai aspektai

Plačiąja prasme tarptautinę emigraciją galima apibrėžti kaip asmens išvykimą iš vienos valstybės į kitą dėl tam tikrų priežasčių. Tarptautinė emigracija gali būti klasifikuojama įvairiais

pjūviais, atsižvelgiant į trukmę, formatą, legalumą ar pobūdį (Mikalauskienė, Štreimikienė ir Mažutaitytės-Čepanionienė, 2017; Solnyškinienė, 2017). Sprendimo išvykti paskatas gali apimti socialinės, ekonominės, politinės, religinės, asmeninės ir kt. priežastys. Itin akcentuojamas poreikis geresnio darbo užmokesčio ir darbo sąlygų (Labanauskas, 2019), aukštesnių gyvenimo standartų (Remeikienė ir Gasparėnienė, 2019) bei kt.

Tarptautinės migracijos procesus aiškina pakankamai nemaža įvairovė migracijos teorijų, kurios apima tikslinę grupę veiksnių kaip ekonominiai, socialiniai, politiniai, kultūriniai, psichosocialiniai ir pan. Todėl vienos bendros teorijos, apimančios visus veiksnius, nėra. Dėl šios priežasties, siekiant atlikti tikslesnį, kokybiškesnį tyrimą bei pateikti išsamias išvadas, migracijos teorijos yra naudojamos kompleksiskai. Nepaisant šių teorijų įvairovės, visoms joms galima nustatyti pagrindinius tarptautinę migraciją skatinančius veiksnius t.y. „traukos“ veiksnius, susijusius su demografinė kaita ir darbo rinkos poreikiais daugumoje išsivysčiusių šalių bei „stūmimo“ veiksnius, susijusius su populiacija, gyventojų užimtumu ir krizių padariniais mažiau išsivysčiusiose šalyse.

Taigi, siekiant išgryninti tarptautinei emigracijai įtaką turinčius veiksnius, analizuotos tokios pagrindinės migracijos teorijos kaip Neoklasikinė migracijos teorija, Naujoji ekonominės migracijos teorija, Dviejų darbo rinkų migracijos teorija, Pasaulio sistemų teorija bei Migracijos tinklo teorija.

Neoklasikinė migracijos teorija. Remiantis Karaša ir Čiegiu (2019), pagrindinė šios teorijos prielaida – „stūmimo“ ir „traukos“ jėgos. Andrejauskienė (2015) pateikia išsamų emigracijos proceso aiškinimą, kuriuo apimami tiek makro (darbo užmokesčio, darbo pasiūlos ir paklausos skirtumai), tiek mikro (socialiniai, kultūriniai, psichosocialiniai) veiksniai, kurie yra labai svarbūs atsižvelgiant į kiekvieno asmens individualius poreikius bei nepasitenkinimą esančia situacija, iš ko gali kilti apsisprendimas emigruoti. Analizuojant Andrica, Giurgu ir Fora (2019) tyrimą, mikroekonominis lygmeniu tarptautinė migracija yra proporcinga darbo jėgos pasiūlai bei pasaulinei paklausai. Interpretuojant Arango (2018), Georgiana ir Andrei (2019), emigracijos procesas netiesiogiai apibūdina šalyje esančią situaciją (aukštas nedarbo lygis, darbo užmokesčio skirtumai, pajamų nelygybė, skurdas ir pan.), tačiau tuo pačiu iš dalies ir išsprendžia dalį problemų (mažėja nedarbas, mažėja skurdas ir pajamų nelygybė). Porumbescu (2018) aiškindamas migraciją neoklasikiniu modeliu kaip labiausiai veikiantį veiksnių išskiria finansinio atlyginio skirtumą tarp skirtingų šalių bei darbo rinkų. Pagal Iordache ir Matei (2020), pagal neoklasikinę teoriją apsisprendimui emigruoti didžiausią įtaką daro darbo jėgos pasiūlos, paklausos bei užimtumo skirtumai dėl kurių susidaro pajamų nelygybė. Lim (2019) prie pajamų veiksnio taip pat prideda ir geografinį veiksnių – atstumą tarp gimtosios bei tikslos šalies.

Naujoji ekonominės migracijos teorija. Remiantis Žibu (2011) ir Arango (2018), emigracijos procesas aiškinamas kaip namų ūkio strategija, siekianti ne tik padidinti šeimos pajamas, tačiau ir kuo labiau sumažinti šeimos pajamų riziką perkeltiant darbo jėgos dalį į užsienio šalių darbo rinkas bei padidinant pajamų šaltinių kiekį. Andrejauskienė (2015) apsisprendimą emigruoti aiškina ne kaip individualizuotą sprendimą, o per kitas kartu emigruojančias grupes – kaip namų ūkiai ar šeima. Tačiau visi autoriai sutinka, jog šios teorijos pagrindinis konceptas yra šeimos pajamų paskirstymas bei su jomis susijusių rizikų sumažinimas, nesiekiant bet koku atveju maksimizuoti šeimos pajamų.

Dviejų darbo rinkų migracijos teorija. Karaša ir Čiegis (2019) teoriją aiškina labai paprastai, t.y. įvardija dvi valstybės darbo rinkas dedamąsias: pirmoji – didesnes pajamas akumuliuojanti, išsilavinusiems vietiniams gyventojams skirta darbo rinka, o antroji – nekvalifikuotų, daug pavojingesnių ir ne taip gerai apmokamų darbų rinka, kurioje didžiausią dalį užpildo emigrantai. Arango (2018) prideda, jog dviejų darbo rinkos teorijos aiškinimas yra

grįstas tuo, jog išsivysčiusiose šalyse yra labai greitas technologinis augimas, todėl iš pačios rinkos galima nesunkiai išskirti du jos segmentus – pažangią bei kvalifikuotą ir kvalifikacijos nereikalaujančią darbo rinką. Remiantis išvardytomis priežastimis, išsivysčiusiose šalyse susidaro nuolatinė nekvalifikuotos darbo jėgos paklausa dėl to, kad vietiniai gyventojai atsisako nekvalifikuotų, menkai apmokamų, nestabilių, pavojingų, žemo prestižo darbų.

Pasaulio sistemų teorija. Remiantis Andrejauskiene (2015) ir Naulickaite ir Melnikas (2015), ši teorija yra suskirstyta į tris sritis: pagrindinę (jos centre yra labiausiai išsivysčiusios, postindustrinės šalys), pusiau periferinę ir periferinę. Ši teorija apibūdina emigraciją kaip judėjimą nuo periferijos link centro. Kadangi centrą ir periferiją sieja kultūriniai, kalbiniai, komerciniai ryšiai, todėl tarp didelės kapitalizmo plėtros ir periferijos traukimosi bei migracijos tendencijų yra tiesioginis ryšys. Iš esmės, pasaulio sistemų teorija apibrėžia emigraciją kaip darbo jėgos judėjimą iš mažiau išsivysčiusių regionų į kapitalistinius, labiau išsivysčiusius ir turtingesnius regionus. Visgi, autoriai pabrėžia, kad vis labiau sutinkamas fenomenas, kai patys kapitalistiniai regionai vykdo gamybos perkėlimą į besivystančius regionus norint pasisamdyti pigią darbo jėgą. Šį procesą regione ar valstybėje gali atspindėti tiesioginių užsienio investicijų dydis.

Migracijos tinklo teorija. Remiantis Žibu (2011) ir Arango (2018), teorija apima tarpasmeninius emigrantų, jų šeimų, giminaičių, draugų ir kitų emigracijos procese esančių asmenų socialinius ryšius ir jų plėtimąsi. Karaša ir Čiegis (2019) prideda, jog migracijos srautai taip pat suprantami kaip sau darantis įtaką veiksnys apsisprendžiant migruoti: emigrantai dalijasi informacija apie darbo rinkos užimtumą, galimybes įsidarbinti, darbo užmokesčio svyravimus, gyvenimo kokybę bei apgyvendinimo galimybes ir pan. Šia informacija galima dalintis neatlygintinai, tačiau galima teikti ir tokio tipo komercines paslaugas. Augant emigrantų skaičiui priimančioje šalyje, mažėja emigravimo kaštai: mažėja kelionės kaštai, daugėja tiek legalių, tiek nelegalių emigracijos kelių, liberalizuojamos pinigų persiuntimo galimybės.

Migracijos teorijų analizė leido išskirti esminius emigracijai įtaką turinčius veiksnius tokius kaip nedarbas, darbo užmokesčio skirtumai, darbo rinka, socialinės garantijos, šalies ekonominio išsivystymo lygis, gyvenimo sąlygos bei švietimo sistema. Siekiant pagrįsti jų įtaką emigracijai, toliau atliekama empirinių tyrimų apžvalga, kurios apibendrinimas pateikiamas 1 lentelėje.

1 lentelė. Veiksniai iš migracijos teorijų ir empirinių tyrimų apžvalgos

Šaltinis: sudaryta remiantis mokslinės literatūros analize

Veiksny	Autoriai
Nedarbas	Barwinska-Malajowicz (2015), Nikolli (2015), Mihi-Ramirez, Cuenca-Garcia, Miranda-Martel (2016), Wojtas ir Bialowas (2017), Margelis ir Neverauskienė (2019), Pirwitz (2019)
Darbo užmokesčio skirtumai	Nikolli (2015), Barwinska-Malajowicz (2015), Wojtas ir Bialowas (2017), Pirwitz (2019), Laurinavičius ir kt. (2020)
Darbo rinka	Mihi-Ramirez, Cuenca-Garcia, Miranda-Martel (2016), Krutulienė ir kt. (2019), Westermarck (2019)
Socialinės garantijos	Krutulienė ir kt. (2019)
Šalies ekonominio išsivystymo lygis	Barwinska-Malajowicz (2015), Naulickaite ir Melnikas (2016), Laurinavičius ir kt. (2020)
Gyvenimo sąlygos	Andrejauskienė (2015), Pirwitz (2019)
Švietimo sistema	Westermarck (2019)

Pirwitz (2019) atliko apklausą Rumunijoje, kurioje dalyvavo 1190 apklaustųjų, priklausančių 16-65 metų amžiaus grupei ir gyvenančių emigracijoje vidutinio dydžio ar

dideliuose miestuose su bent 20 000 gyventojų. Pusę apklaustųjų sudarė asmenys, priklausantys 21-30 metų amžiaus grupei. Tarp populiariausių emigracijos priežasčių apklaustieji įvardijo finansines priežastis (31,8 proc.), geresnę gyvenimo kokybę (26,4 proc.) bei aukštą nedarbo lygį gimtojoje šalyje (9,7 proc.). Tarp kitų priežasčių įvardytos: kraustymasis pas kitą šeimos narį (8,3 proc.), netenkinanti politinė situacija šalyje ir aukštas korupcijos lygis (6,1 proc.), geresni darbo pasiūlymai (7,8 proc.), studijos (3 proc.) ir geresnės asmens tobulėjimo galimybės (5,5 proc.).

Tiek Pirwitz (2019) tyrime Rumunijos atveju, tiek Barwinska-Malajowicz (2015) Lenkijos atveju trejetuke tarp didžiausių įtaką emigracijai turinčių veiksnių išskiria nedarbo lygį gimtojoje šalyje. Autorė pažymi, jog vyraujanti emigrantų dalis yra jaunimas tarp 14 ir 34 metų, kurie emigraciją sieja su galimomis perspektyvomis įsidarbinti užsienyje. Papildomai galima pažymėti, jog net 77 proc. laikinų emigrantų išbūna užsienyje ilgiau nei vienerius metus.

Taip pat Barwinska-Malajowicz (2015) nagrinėjant Lenkijos emigracijos atvejį išskyrė, jog emigracijos srautus Lenkijoje lemia ir ryškus skirtumas tarp atlyginimų Lenkijoje ir Vakarų Europos valstybėse. Tuo tarpu Nikolli (2015) analizuoja emigraciją ir jos padarinius šalies gerovės raidai. Pasitelkiama Albanijos atveju, kur iki 2002 metų per dešimtmetį išvyko apie 20 proc. visos populiacijos. Tam didžiausią įtaką turėjo nestabili politinė ir ekonominė situacija šalyje bei aukštas skurdo lygis. Nikolli (2015) tyrė ryšį tarp emigracijos lygio ir skurdo lygio. Tyrimo rezultatai parodė, jog skurdo lygis turi įtakos emigracijai, tačiau skurdo lygio įtaka emigracijai yra labai maža. Anot autorės, didžiąją dalį šios įtakos turi sudaryti kiti socialiniai, politiniai ir ekonominiai rodikliai labiau susiję su darbo užmokesčio bei nedarbo lygio skirtumais. Mihi-Ramirez (2016) pažymi, jog trumpuoju laikotarpiu reikėtų skatinti produktyvumą sektoriuose, į kuriuos galėtų būti įtrauktos emigrantų šeimos, taip dar labiau mažinant skurdo lygį bei sąlyginai mažinama tikimybė ateityje emigruoti.

Krutulienė (2019) savo straipsnyje apžvelgia aktyvios įtraukties koncepciją ir su ja susijusių ekonominių rodiklių dinamiką Lietuvoje. Straipsnyje analizuojamos dvi iš trijų pagrindinių įtraukties strategijos krypčių: adekvačių pajamų užtikrinimo bei įtraukties darbo rinkos. Atlikus ekonominių rodiklių, susijusių su adekvačių pajamų užtikrinimu, paaiškėjo, jog 2016-2018 metų laikotarpyje jie visi augo: socialinių pašalpų suma augo nuo 60,7 iki 69,1 mln. eurų; nedarbo išmokų dydis augo nuo 57,9 iki 130,3 mln. eurų; išmokos šeimoms, auginančioms vaikus – nuo 50,8 mln. iki 237,9 mln. eurų. Nepaisant išaugusių išmokų, paskirsčius išmokas jų gavėjams, tiek 2016, tiek 2018 metais suma vienam asmeniui neviršijo Lietuvos statistikos departamento (2018) apskaičiuotos skurdo ribos, kuri atitinkamai siekė 234 bei 245 eurus per mėnesį. Atlikus ekonominių rodiklių, nusakančių įtrauktį darbo rinką, dinamikos tyrimą nustatyta, jog Lietuvos darbo rinką galima vadinti nepakankamai įtraukia dėl žemo ir nemotyvuojančio dirbti darbo užmokesčio.

Wojtas ir Bialowas (2017) nagrinėjo emigracijos įtaką Lenkijos ekonomikai po 2004 metų, kai šalis įstojo į Europos Sąjungą. Pagrindinės įvardijamos emigracijos iš Lenkijos priežastys: darbas, studijos bei priežastys susijusios su šeima. Remiantis autorių tyrimu, prieš įstojant į Europos Sąjungą Lenkijoje nedarbo lygis siekė apie 20 proc., todėl didelė dalis darbininkų išvyko ieškoti geresnių darbo sąlygų bei konkurencingesnio darbo užmokesčio.

Analizuojant emigracijos procesus, svarbu kreipti dėmesį ir į švietimo sistemos svarbą, nes tai dar viena iš įvardijamų emigracijos sprendimui įtaką turėjusių priežasčių (pvz., Pirwitz, 2019; Wojtas ir Bialowas, 2017). Emigracijos sąsaja su šalies švietimo sistemos lygiu – kuo silpnesnė švietimo sistema, tuo didesnė tikimybė, jog jaunimas išvyks studijuoti į užsienio šalis su tobulesne švietimo sistema ir geresnėmis karjeros galimybėmis (Westermarck, 2019).

Naulickaitė ir Melnikas (2016) analizavo emigraciją lemiančius veiksnius Centrinėse ir Rytų Europos Sąjungos šalyse. Tyrimas apėmė kilmės ir tikslo šalių ekonominio išsivystymo

lygio, darbo užmokesčio dydžio, nedarbo lygio skirtumus, užimtumo lygio skirtumus, taip pat šalių ekonomikos globalizacijos lygio skirtumus. Nustatyta, jog darbo užmokesčio, užimtumo lygio ir ekonomikos globalizacijos indekso santykius sieja atvirkštinė priklausomybė su emigrantų skaičiumi: didėjant darbo užmokesčio, užimtumo lygio ir ekonomikos globalizacijos indekso santykiui kilmės šalyje su tikslo šalimi, mažėja emigrantų skaičius į tikslo šalį. Taip pat nustatyta tiesioginė priklausomybė tarp nedarbo lygio santykio ir emigrantų skaičiaus į tikslo šalį: tai yra didėjant nedarbo lygio santykiui kilmės šalyje su tikslo šalimi, emigrantų skaičius auga iš kilmės šalies į tikslo šalį.

Žvelgiant į kilmės šalį (dar vadinamą „donore“), t.y. šalį, iš kurios emigruojama, galima įžvelgti tiek teigiamų, tiek neigiamų padarinių šaliai. Emigracijos teigiami ir neigiami padariniai apibendrinti 2 lentelėje.

2 lentelė. Emigracijos teigiami ir neigiami padariniai šaliai „donorei“

Šaltinis: sudaryta remiantis Andrejauskienė, 2015; Karaša, Čiegis, 2019; Remeikienė, Gasparėnienė, 2019

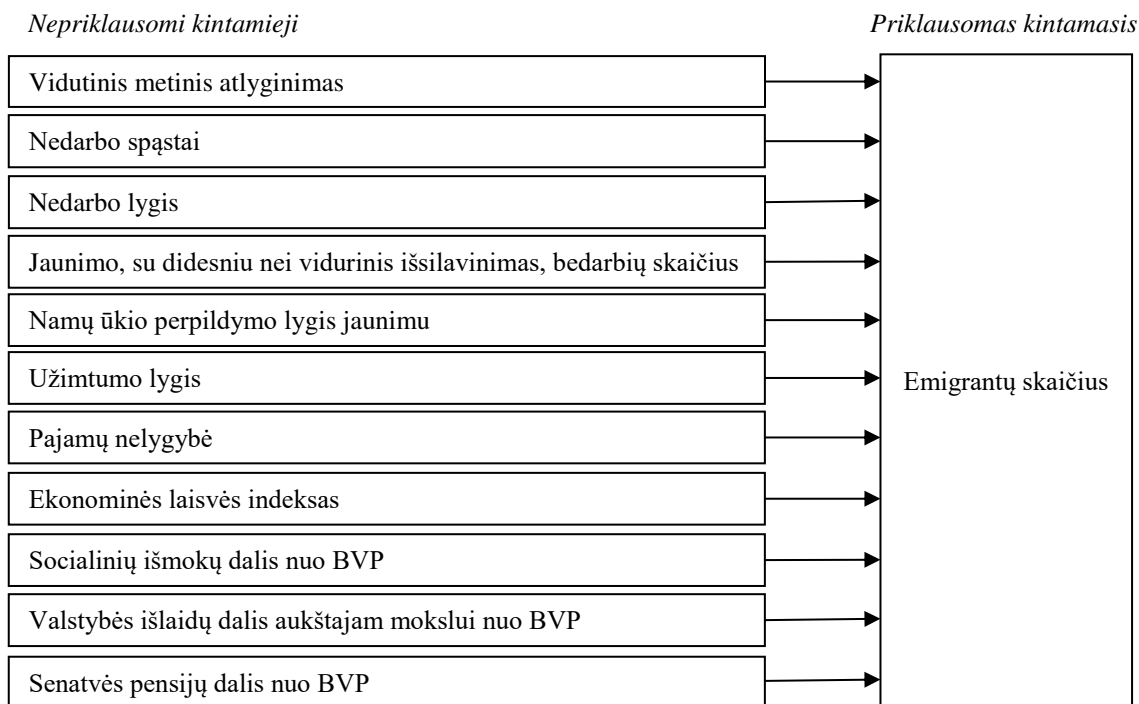
Teigiami	Neigiami
<ul style="list-style-type: none"> ● Emigrantų siunčiamos piniginės perlaidos; ● Gerėjančios prekybos sąlygos dėl produktų plėtros užsienyje; ● Struktūrinio nedarbo mažėjimas; ● Emigrantai gali reemigruoti ir grįžti įgavę naudingos patirties. 	<ul style="list-style-type: none"> ● Didėjantis kapitalo eksportas; ● „Protų nutekėjimas“; ● „Rankų nutekėjimas“; ● Kvalifikuotos darbo jėgos trūkumas; ● Gamybos apimčių sumažėjimas; ● Senėjanti visuomenė; ● Bloga demografinė situacija; ● Mažėjanti surenkamų socialinio draudimo įmokų dalis.

Empirinio tyrimo metodologija

Tyrimui pasirinktos Šiaurės ir Rytų Europos Sąjungos šalys: Bulgarija, Čekija, Estija, Airija, Latvija, Lietuva, Vengrija, Lenkija, Rumunija, Slovakija, Suomija, Švedija. Kadangi Jungtinių Tautų Lietuva, Latvija ir Estija imta traktuoti kaip Šiaurės Europai priklausančios šalys vėliau, jos šiame straipsnyje įvardijamos kaip Šiaurės Europai priklausančios Baltijos regiono Europos Sąjungos šalys.

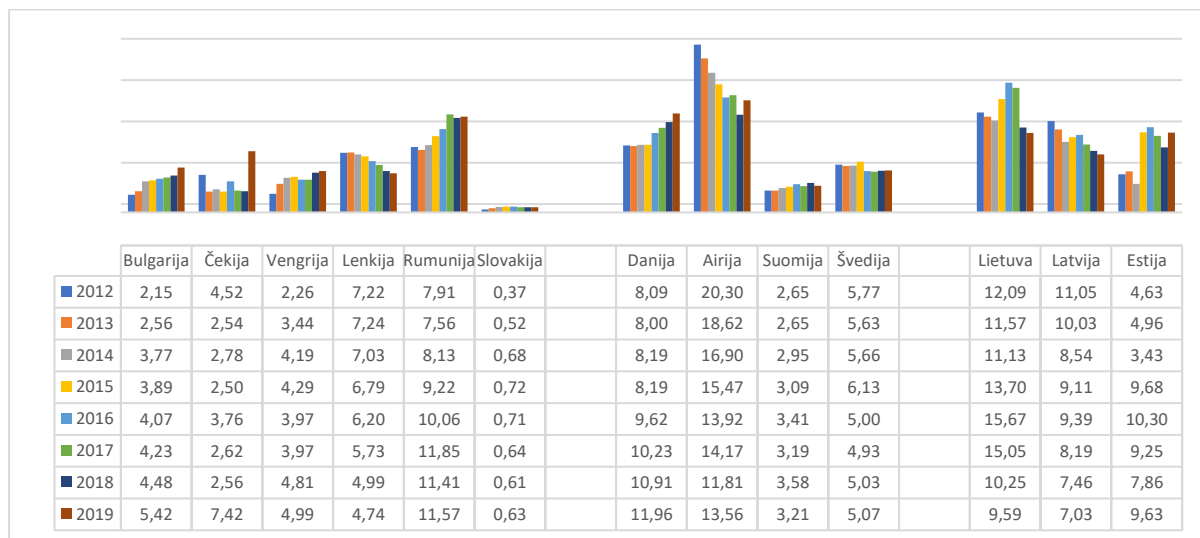
Tyrimo priklausomas kintamasis – bendra tarptautinė emigracija, t.y. emigrantų skaičius išvykęs į kitą valstybę. Tyrimo nepriklausomi kintamieji: vidutinis metinis atlyginimas šeimai be vaikų, kai abu tėvai dirbantys (EUR), nedarbo spąstai (proc.), užimtumo lygis (proc.), pajamų nelygybės GINI koeficientas (proc.), namų ūkio perpildymo lygis jaunimu (proc.), jaunimo, su didesniu nei vidurinis išsilavinimas, bedarbių skaičius, ekonominės laisvės indeksas (indekso reikšmė), socialinių išmokų dalis nuo BVP (proc.), valstybės išlaidų dalis aukštajam mokslui nuo BVP (proc.), senatvės pensijų dalis nuo BVP (proc.), nedarbo lygis (proc.). Tyrimo modelis pateikiamas 1 pav.

Su duomenimis buvo atliekama statistinė duomenų dinamikos analizė, skaičiuojamas porinis koreliacijos ryšys tarp nepriklausomų kintamųjų bei bendros emigracijos. Galiausiai buvo sudaryti daugialypės regresijos modeliai. Koreliacijos ryšio nustatymui bei daugialypės regresijos modelių kūrimui naudota EViews 11 SV (x64) versija

Tarptautinės emigracijos Šiaurės ir Rytų Europos Sąjungos Šalyse dinamika ir jai įtaką darančių veiksnių analizė

Priklausomas kintamasis empiriniame tyrime yra tarptautinė emigracija, todėl norint susidaryti bendrą situaciją tarp šalių, tikslinga apžvelgti 2012-2019 metų emigrantų skaičiaus, tenkančio 1 tūkst. gyventojų, dinamiką (žr. 2 pav.)

2 pav. Emigrantų skaičius, tenkantis 1 tūkst. gyventojų, Rytų ir Šiaurės Europos Sąjungos šalyse 2012-2019 m.

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis Eurostato duomenimis, 2021

Pradedant nuo Bulgarijos, 2012-2019 metais emigrantų skaičius tenkantis 1 tūkst. gyventojų augo nuo 2,15 iki 5,42 (+153 proc.). Nagrinėjant Čekijos emigrantų skaičių tenkanti 1 tūkst. gyventojų, 2012-2019 metais Čekijoje jis buvo didėjantis – nuo 4,52 iki 7,42 (+64 proc.). Apžvelgiant Vengrijos situaciją matyti, jog 2012-2019 metais emigrantų skaičius tenkantis 1 tūkst. gyventojų laikėsi tokios pat tendencijos kaip ir prieš tai minėtų šalių – didėjo nuo 2,26 iki 4,99, kas sudarė 120 proc. augimą. Analizuojant Lenkijos emigrantų skaičių tenkanti 1 tūkst. gyventojų 2012-2019 metais matyti, jog jis priešingai nei kitose Rytų Europos Sąjungos šalyse mažėjo nuo 7,22 iki 4,74 (-34 proc.). Išnagrinėjus Rumunijos emigrantų skaičių tenkanti 1 tūkst. gyventojų 2012-2019 metais, šis rodiklis buvo augantis – nuo 7,91 iki 11,57 (+46 proc.). Analizuojant Slovakijos emigrantų skaičių tenkanti 1 tūkst. gyventojų 2012-2019 galima matyti, jog jis nurodytu periodu didėjo nuo 0,37 iki 0,63, o tai sudaro 68 procentų augimą. Apibendrinant Rytų Europos Sąjungos šalių emigrantų skaičiaus tenkančio 1 tūkst. gyventojų dinamikos analizę, galima teigti, jog nominaliai didžiausias rodiklis 2019 metais buvo Rumunijoje (11,57). Atitinkamai mažiausią rodiklį nagrinėjamu laikotarpiu fiksavo Slovakija (0,63).

Analizuojant Danijos emigrantų skaičių tenkanti 1 tūkst. gyventojų 2012-2019 metais matyti, jog jis didėjo nuo 8,09 iki 11,96 (+48 proc.). Nagrinėjant Airijos emigrantų skaičių tenkanti 1 tūkst. gyventojų, 2012-2019 metais šis rodiklis buvo mažėjantis – nuo 20,3 iki 13,56 (-33 proc.). Išnagrinėjus Suomijos emigrantų skaičių tenkanti 1 tūkst. gyventojų 2012-2019 metais matyti, jog šis rodiklis buvo augantis – nuo 2,65 iki 3,21 (+21 proc.).

Apžvelgiant Švedijos rodiklio dinamiką matyti, jog 2012-2019 metais emigrantų skaičius tenkantis 1 tūkst. gyventojų mažėjo nuo 5,77 iki 5,07, kas sudarė 12 proc. mažėjimą. Apibendrinant Šiaurės Europos Sąjungos šalių emigrantų skaičiaus tenkančio 1 tūkst. gyventojų dinamikos analizę, galima teigti, jog nominaliai didžiausias rodiklis 2019 metais buvo Airijoje (13,56). Atitinkamai mažiausią rodiklį nagrinėjamu laikotarpiu fiksavo Suomija (3,21).

Apžvelgiant Lietuvos emigrantų skaičiaus tenkančio 1 tūkst. gyventojų dinamiką matyti, jog šis rodiklis mažėjo nuo 12,09 iki 9,59, kas sudarė 21 proc. mažėjimą. Analizuojant Latvijos emigrantų skaičių tenkanti 1 tūkst. gyventojų 2012-2019 metais matyti, jog jis mažėjo nuo 11,05 iki 7,03 (-36 proc.). Nagrinėjant Estijos emigrantų skaičių tenkanti 1 tūkst. gyventojų, 2012-2019 metais, jis buvo didėjantis – nuo 4,63 iki 9,63 (+108 proc.). Apibendrinant Baltijos regiono Europos Sąjungos šalių emigrantų skaičiaus tenkančio 1 tūkst. gyventojų dinamikos analizę, galima teigti, jog nominaliai didžiausias rodiklis 2019 metais buvo Estijoje (9,63). Atitinkamai mažiausią rodiklį nagrinėjamu laikotarpiu fiksavo Latvija (7,03).

Norint patikrinti kintamųjų įtaką emigracijos srautams, apskaičiuotas kiekvieno kintamojo koreliacinis ryšys su bendros emigracijos srautais (žr. 3 lentelę).

Išnagrinėjus Šiaurės ir Rytų Europos šalių vidutinio metinio atlyginimo šeimai be vaikų, kai abu žmonės dirbantys, koreliaciją galima teigti, jog Bulgarijos, Vengrijos, Slovakijos, Lenkijos, Airijos, Švedijos, Estijos atveju egzistuoja stipri tiesioginė koreliacija. Toks ryšys galėjo susidaryti dėl to, jog Rytų Europos Sąjungos šalių atveju darbo užmokesčiai yra stipriai mažesni už Europos Sąjungos vidurkį, todėl, nors ir augant darbo užmokesčiui šalyje, emigracijos srautai statistiškai turėtų didėti. Latvijos atveju, nors ir neegzistuoja statistiškai reikšmingas ryšys, tačiau susidarė atvirkštinė priklausomybė, pagal kurią didėjant darbo užmokesčiui, emigracijos srautai turėtų mažėti.

Analizuojant Šiaurės ir Rytų Europos šalių atvejais nedarbo spąstų koreliacinį ryšį matyti, jog Danijos atveju susidarė stipri tiesioginė priklausomybė. Interpretuojant rezultatą galima teigti, jog didėjant nedarbo spąstams – didės ir emigracijos srautai. Galima teigti, jog darbo motyvacija bus didesnė už socialines išmokas gaunamas kilmės šalyje ir gyventojai bus suinteresuoti emigruoti ieškodami geresnių darbo sąlygų.

3 lentelė. Tarptautinei emigracijai įtaką turinčių veiksnių koreliacinis ryšys
Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis Eurostato duomenimis, 2021

	Vidutinis metinis atlyginimas šeimai be vaikų, kai abu dirbantys	Nedarbo spąstai	Užimtumo lygis	GINI koeficientas	Namų ūkio perpildymo lygis jaunimu	Jaunimo, su didesniu nei vidurinis išsilavinimas, bedarbių skaičius	Ekonominės laisvės indeksas	Socialinių išmokų dalis nuo BVP	Valstybės išlaidų dalis aukštajam mokslui nuo BVP	Senatvės pensijų dalis nuo BVP	Nedarbas
<i>Rytų Europos Sąjungos šalys</i>											
Bulgarija	0,949***	0,743	0,903***	0,894***	-0,186	-0,931***	0,899***	0,865***	0,316	0,784**	-0,902***
Čekija	0,337	0,367	0,113	-0,302	-0,210	-0,188	0,169	0,090	0,417	0,359	-0,195
Vengrija	0,932***	-0,686**	0,909***	0,256	-0,634*	-0,398	0,497*	-0,552	-0,889**	-0,453	-0,279
Lenkija	0,790**	-0,107	0,756**	-0,607*	-0,631*	-0,631*	0,736**	-0,311	0,569*	-0,670*	-0,699*
Rumunija	0,232	0,135	0,027	-0,228	0,043	-0,688**	0,266	0,167	0,509	0,002	-0,520
Slovakija	0,892***	-0,477*	0,559*	-0,519*	-0,707*	-0,644*	0,560*	-0,060	0,460	0,832**	-0,740**
<i>Šiaurės Europos Sąjungos šalys</i>											
Danija	0,506*	0,768*	-0,318	0,389	-0,153	0,098	-0,182	-0,085	0,261	-0,159	-0,158
Airija	0,821**	0,119	-0,531*	-0,249	-0,627*	0,920***	-0,162	0,743**	0,235	0,833***	0,876***
Suomija	0,621*	-0,008	-0,114	-0,246	0,382	-0,183	0,296	0,645*	-0,686**	0,717**	-0,150
Švedija	0,883***	-0,875**	0,616*	0,526*	0,674**	0,766**	0,672*	-0,132	-0,362	0,439*	0,738*
<i>Baltijos regiono Europos Sąjungos šalys****</i>											
Lietuva	0,316	-0,145	0,408	0,207	-0,284	-0,345	0,637*	-0,012	-0,184	-0,258	0,170
Latvija	-0,039	0,452	-0,366	0,229	0,193	0,887***	-0,058	0,744**	-0,029	0,617*	0,782**
Estija	0,886***	-0,447	0,690*	-0,325	-0,690*	-0,332	0,422*	0,400	0,503*	0,535*	-0,554*

Koreliacijos reikšmingumas: * <0.05, ** <0.01, *** <0.001;

**** priskiriamos Šiaurės Europos šalių grupei (Jungtinės Tautos, 2020)

Nagrinėjant Švedijos atvejį, susidarė stipri atvirkštinė priklausomybė – didėjant nedarbo spąstams, emigracijos srautai mažės. Tai galima pagrįsti tuo, jog gyventojai nėra suinteresuoti dirbti ar emigruoti ieškant geresnių darbo sąlygų, nes gauna dideles socialines išmokas, dėl to, nors ir nedarbo spąstams didėjant emigracijos srautai mažėja.

Apžvelgiant Šiaurės ir Rytų Europos šalių atvejais užimtumo lygio koreliacijos ryšius matyti, jog Bulgarijos, Vengrijos, Lenkijos atvejais susidarė stiprus tiesioginis koreliacinis ryšys – vadinasi didėjant užimtumui emigracijos srautai didės, nes potencialiai darbo vietų kiekis sumažės, o gyventojai ieškos naujų darbų vietų svetur. Airijos atveju susidarė vidutinis atvirkštinės priklausomybės ryšys. Iš to galima daryti prielaidą, jog didėjant užimtumo lygiui, emigracijos srautai mažės. Taip gali nutikti dėl to, jog nors ir darbo vietų kiekis mažėja, gyventojai į tai žvelgia pasyviai bei nesvarsto ieškoti naujų darbo vietų užsienio šalyse.

Išnagrinėjus Šiaurės ir Rytų Europos šalių atvejais GINI koeficiento koreliacinį ryšį matyti, jog Bulgarijos atveju susidarė stiprus tiesioginis koreliacinis ryšys, vadinasi didėjant pajamų nelygybei emigracijos srautai taip pat didėjo. Tai gali būti dėl to, jog uždirbamos pajamos šalyje netenkina gyventojų ir norėdami sumažinti esančią pajamų nelygybę, jie apsisprendžia emigruoti. Kitais atvejais (Lenkijos, Slovakijos) susidarė vidutinis atvirkštinės priklausomybės ryšys – vadinasi didėjant pajamų nelygybei, emigracijos srautai buvo linę

mažėti. Galimai tam daryti įtaką galėjo kitų susijusių rodiklių svyravimai, kurie mažino emigraciją nagrinėjamu laikotarpiu.

Analizuojant Šiaurės ir Rytų Europos šalių atvejais namų ūkio perpildymo lygį jaunimu galima teigti, jog Švedijos atveju susidarė vidutinis tiesioginis koreliacinis ryšys – vadinasi didėjant namų ūkio perpildymo lygiui didėja ir emigracijos srautai. Iš to galima spręsti, jog jaunimas yra motyvuotas išvykti į užsienio valstybes tam, jog pradėtų savarankišką gyvenimą. Tuo tarpu Vengrijos, Slovakijos, Airijos, Estijos atvejais susidarė vidutinis atvirkštinis koreliacinis ryšys. Dėl šios priežasties didėjant jaunimo perpildymo lygiui, emigracijos srautai turėtų mažėti. Tai galėtų daryti įtaką tuo požiūriu, jog jaunimas nėra motyvuotas išvykti iš savo šeimos namų ir pradėti gyventi savarankiškai. Jie gali dirbti mažai apmokamą darbą arba iš viso neturėti pastovaus pajamų šaltinio.

Išnagrinėjus Šiaurės ir Rytų Europos šalių atvejais jaunimo, su didesniu nei vidurinis išsilavinimas, bedarbių skaičiaus koreliacijos ryšį su emigracijos srautais pastebėta, jog Airijos ir Latvijos atveju susidaro stipri tiesioginė priklausomybė. Tokiu atveju, didėjant jaunimo bedarbių skaičiui, didėja ir emigracija. Tuo tarpu Bulgarijos atveju, susidaro stipri atvirkštinė priklausomybė – vadinasi, didėjant jaunimo bedarbių skaičiui emigracijos srautai mažėja. Bulgarijos atveju jaunimas galimai yra linkęs laukti tinkamų darbo vietų gimtojoje šalyje arba juos motyvuoja likti kitų galbūt neapžvelgtų rodiklių pokyčiai.

Analizuojant Šiaurės ir Rytų Europos šalių atvejais ekonominės laisvės indekso koreliacijos ryšį su emigracijos srautais pastebėta, jog Bulgarijos, Lenkijos atvejais susidaro stipri tiesioginė priklausomybė. Vadinasi, didėjant ekonominės laisvės indekso reikšmei emigracijos srautai išlieka augantys. Kadangi šio rodiklio augimas apibūdina gerėjančią ekonominę situaciją šalyje, galimai ji dar nepasiekė tokio lygio, jog turėtų įtakos emigracijos srautų mažėjimui. Danijos, Airijos, Latvijos atvejais susidarė silpna atvirkštinė priklausomybė, vadinasi, didėjant ekonominio laisvės indekso reikšmei, emigracijos srautai turėtų mažėti.

Išanalizavus Šiaurės ir Rytų Europos šalių atvejais socialinių išmokų dalies nuo BVP koreliacijos ryšį pastebėta, jog Bulgarijos, Airijos, ir Latvijos atvejais susidarė stipri tiesioginė priklausomybė. Dėl to, galima spėti, jog didėjant socialinių išmokų daliai nuo BVP emigracijos srautai taip pat didėja. Taip gali būti dėl to, jog emigrantai galbūt nėra patenkinti socialinių išmokų dydžiu ar kitomis su jomis susijusiomis sąlygomis. Tuo tarpu Vengrijos atveju susidarė vidutinė atvirkštinė priklausomybė – didėjant socialinių išmokų daliai, mažėja emigracijos srautai, dėl to, galima teigti, jog gyventojus tenkina socialinių išmokų dydis.

Apžvelgus Šiaurės ir Rytų Europos šalių atvejais valstybės išlaidų dalies aukštajam mokslui nuo BVP koreliacijos ryšį matyti, jog Lenkijos, Rumunijos, ir Suomijos atvejais susidarė vidutinė tiesioginė priklausomybė. Dėl to, galima teigti, jog didėjant valstybės išlaidų daliai aukštajam mokslui nuo BVP, emigracijos srautai išlieka didėjantys. Taip gali būti dėl to, jog emigruojantys asmenys nėra patenkinti aukštojo mokslo kokybe, nors ir išlaidos šiai sričiai išlieka augančios. Vengrijos atveju susidarė stipri atvirkštinė priklausomybė – didėjant valstybės išlaidų aukštajam mokslui daliai, mažėja emigracijos srautai. Tam įtakos galėjo turėti gyventojus tenkinanti vietinė aukštojo mokslo sistema.

Išanalizavus Šiaurės ir Rytų Europos šalių atvejais senatvės pensijų dalies nuo BVP koreliacijos ryšį pastebėta, jog Bulgarijos, Slovakijos, Airijos, Suomijos atvejais susidarė stipri tiesioginė priklausomybė. Galima teigti, jog didėjant senatvės pensijų daliai nuo BVP emigracijos srautai taip pat didėja. Taip gali būti dėl to, jog emigrantai galimai nepatenkinti vietine pensijų sistema. Tuo tarpu Lenkijos atveju susidarė vidutinė atvirkštinė priklausomybė – didėjant senatvės pensijų daliai nuo BVP, mažėja emigracijos srautai, dėl to, galima teigti, jog gyventojus motyvuoja šalyje vykdoma senatvės pensijų politika.

Išnagrinėjus Šiaurės ir Rytų Europos šalių atvejais nedarbo lygio koreliacijos ryšį su emigracijos srautais pastebėta, jog Airijos atveju susidaro stipri tiesioginė priklausomybė. Tokiu atveju, didėjant nedarbo lygiui, didėja ir emigracija. Tuo tarpu Bulgarijos atveju, susidaro stipri atvirkštinė priklausomybė – vadinasi, didėjant nedarbo lygiui emigracijos srautai mažėja. Bulgarijos atveju tokia priklausomybė galėjo susidaryti dėl to, jog vietiniai gyventojai linkę laukti naujų darbų vietų savo gimtojoje šalyje arba neturi reikalingos kvalifikacijos ar pakankamai žinių, jog emigruotų į užsienio šalis.

Norint sudaryti regresijos modelius buvo apskaičiuoti koreliacijos koeficientai tarp priklausomojo kintamojo – emigracijos srautų – bei kitų nepriklausomų kintamųjų. Remiantis apskaičiuotais koreliacijos koeficientais modeliui sudaryti buvo pasirinkti atitinkami nepriklausomi kintamieji pagal tai, ar apskaičiuotas koreliacijos koeficientas yra statistiškai reikšmingas ar ne.

Išanalizavus Vengrijos koreliacijos koeficientus bei panaudojus statistiškai reikšmingus kintamuosius, buvo sudarytas regresijos modelis. Sudarytas modelis nebuvo reikšminis, todėl buvo šalinami nepriklausomi kintamieji pagal mažiausią statistinį reikšmingumą. Baigus modelio modifikaciją galima teigti, kad modelyje lieka trys nepriklausomi kintamieji: nedarbo spąstai, namų ūkio perpildymo lygis jaunimu ir ekonominės laisvės indeksas. (žr. 4 lentelę).

4 lentelė. Vengrijos daugialypės regresijos modelis, kai priklausomas kintamasis yra bendri emigracijos srautai

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis Eurostato duomenimis, 2021 ir atliktais skaičiavimais

Daugialypės koreliacijos koeficientas		0,948	
Koreguotas determinacijos koeficientas		0,929	
F statistikos tikimybė		0,000	
Kintamieji	B koeficiento reikšmė	t-statistikos reikšmė	Statistinio reikšmingumo lygmuo
Konstanta	447126	3,516	0,008
Nedarbo spąstai	-8178	-6,264	0,000
Namų ūkio perpildymo lygis jaunimu	-4692	-7,860	0,000
Ekonominės laisvės indeksas	7417	5,161	0,001

Modelio daugialypės koreliacijos koeficientas buvo 94,8 proc., koreguotas determinacijos koeficientas siekė 92,9 proc., o F statistikos reikšmė mažesnė už 0,05. Nepriklausomų kintamųjų statistinio reikšmingumo lygmenys yra mažesni už 5 proc., todėl galima teigti, kad sudarytas daugialypės regresijos modelis yra reikšminis. Remiantis koreguotu determinacijos koeficiento galima daryti prielaidą, jog nedarbo spąstai, namų ūkio perpildymo lygis jaunimu ir ekonominės laisvės indeksas paaiškina 92,9 proc. bendrų emigracijos srautų iš Vengrijos, o likusią dalį – 7,1 proc. paaiškina kiti neįvertinti ir į modelį neįtraukti kintamieji. Interpretuojant nedarbo spąstų B koeficientą galima teigti, jog šiam nepriklausomam kintamajam padidėjus vienu punktu, emigracijos srautai sumažėtų 8178 gyventojais. Iš to galima spręsti, jog socialinės išmokos turi didelę įtaką gyventojų motyvacijai dirbti ar emigruoti. Darant prielaidą, jog socialinės išmokos yra sąlyginai didelės ir patenkina svarbiausius bedarbių poreikius gyventojams mažėja motyvacija ieškoti darbo, o tuo pačiu ir emigruoti. Analizuojant namų ūkio perpildymo lygio jaunimu B koeficientą, galima teigti, jog šiam nepriklausomam kintamajam padidėjus vienu punktu, emigracijos srautai sumažėtų 4692 gyventojais. Tai gali būti susiję su jaunimo nenoru tapti savarankiškais ir padėti pamatus savo nepriklausomam gyvenimui. Remiantis rodikliu, jaunimas linkęs toliau gyventi su savo šeima, vietoje to, jog pradėtų savarankišką gyvenimą, todėl tai gali daryti įtaką nesieškoti nuolatinio pajamų šaltinio. Apžvelgiant ekonominės laisvės indekso B koeficiento reikšmę matyti, kad

koeficientui padidėjus vienu vienetu, emigracijos srautai padidėtų 7417 gyventojais. Augantis ekonominės laisvės indeksas sako apie gerėjančią ekonominę situaciją, tačiau galbūt ji dar nėra pasiekusi ekstremumo taško tam, kad emigracijos srautai pradėtų mažėti. Pavyzdžiui, vidutinis metinis darbo užmokestis pagal perkamosios galios indeksą vienam asmeniui be vaikų, kai uždirbama 67 proc. vidutinio darbo užmokesčio, Vengrijoje 2019 metais siekė 9 591 eurų “į rankas”, kai tuo metu Europos Sąjungos vidurkis siekė 16 594 eurus “į rankas”. Tai 42 proc. mažesnis darbo užmokestis lyginant su Europos Sąjungos vidurkiu ir tai gali būti tik vienas iš komponentų, kodėl ekonominė situacija Vengrijoje yra sąlyginai blogesnė nei kitose šalyse į kurias pasirenka emigruoti jos gyventojai.

Analizuojant Švedijos koreliacijos koeficientus ir panaudojus nepriklausomus kintamuosius, kurie turi statistiškai reikšmingą koreliacijos koeficientą, buvo sudarytas regresijos modelis. Sudarius regresijos modelį pastebėta, jog modelis nėra reikšminis, todėl buvo šalinami nepriklausomi kintamieji pagal mažiausią statistinį reikšmingumą. Baigus modifikuoti modelį paaiškėjo, jog modelyje liko 4 kintamieji: nedarbo spąstai, užimtumo lygis, jaunimo bedarbių skaičius ir senatvės pensijų dalis nuo BVP (žr. 5 lentelę).

5 lentelė. Švedijos daugialypės regresijos modelis, kai priklausomas kintamasis yra bendri emigracijos srautai

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis Eurostato duomenimis, 2021 ir atliktais skaičiavimais

Daugialypės koreliacijos koeficientas			0,922
Koreguotas determinacijos koeficientas			0,899
F statistikos tikimybė			0,000
Kintamieji	B koeficiento reikšmė	t-statistikos reikšmė	Statistinio reikšmingumo lygmuo
Konstanta	-30095	2,269	0,040
Nedarbo spąstai	-424	9,887	0,000
Užimtumo lygis	2043	-4,155	0,001
Jaunimo bedarbių skaičius	258	-3,704	0,002
Senatvės pensijų dalis nuo BVP	-7640	3,18	0,007

Modelio daugialypės koreliacijos koeficientas buvo 92,2 proc., koreguotas determinacijos koeficientas siekė 89,9 proc., o F statistikos reikšmė mažesnė už 0,05. Nepriklausomų kintamųjų statistinio reikšmingumo lygmenys buvo mažesni už 5 proc., todėl galima teigti, jog sudarytas daugialypės regresijos modelis yra reikšminis. Pagal koreguotą determinacijos koeficiento reikšmę galima teigti, jog nedarbo spąstai, užimtumo lygis, jaunimo bedarbių skaičius ir senatvės pensijų dalis nuo BVP paaiškina 89,9 proc. bendrų emigracijos srautų iš Švedijos, o likusią dalį – 10,1 proc. paaiškina kiti neįvertinti ir į modelį neįtraukti kintamieji. Atsižvelgiant į nepriklausomojo kintamojo – nedarbo spąstų – B koeficientą galima teigti, jog nepriklausomam kintamajam padidėjus 1 punktu emigracijos srautai sumažėtų 424 gyventojais. Iš to galima daryti prielaidą, jog esant sąlyginai didelėms socialinėms išmokoms, bedarbiai neturi motyvacijos ieškoti darbo vietos nei savo gimtojoje šalyje, nei emigruoti, nes socialinių išmokų dydžio jiems pakanka svarbiausiems savo poreikiams. Analizuojant užimtumo lygio įtaką emigracijos srautams matyti, jog užimtumui padidėjus vienu punktu, emigracijos srautai padidėtų 2043 gyventojais. Galima teigti, jog didėjantis užimtumas ir mažėjantis darbo vietų skaičius daro įtaką šalies gyventojams, dėl ko jie pradeda ieškoti darbo vietų kitose užsienio šalyse. Išnagrinėjus jaunimo bedarbių įtaką emigracijos srautams matyti, jog jaunimo bedarbių skaičiui padidėjus vienu punktu, tai turėtų įtakos emigracijos srautų padidėjimui 258 gyventojais. Vadinasi, bedarbiai jaunuoliai yra mobilūs ir gali sau leisti ieškoti darbo vietos tiek savo gimtojoje šalyje, tiek užsienio valstybėse. Interpretuojant

senatvės pensijos dalies nuo BVP B koeficientą galima teigti, jog šiam nepriklausomam kintamajam padidėjus vienu punktu, Švedijos emigracijos srautai sumažėtų apytiksliai 7640 gyventojais. Iš to galima daryti prielaidą, jog emigruojantiems gyventojams rūpi orus gyvenimas sulaukus pensinio amžiaus, todėl didėjančių pensijų dalis nuo BVP jiems turi teigiamą įtaką, dėl ko jie apsispręstų neimigruoti.

Išnagrinėjus Latvijos koreliacijos koeficientus ir panaudojus nepriklausomus kintamuosius, kurie turi statistiškai reikšmingą koreliacijos koeficientą, buvo sudarytas regresijos modelis. Sudarius regresijos modelį išaiškėjo, kad modelis yra reikšminis, todėl modelis nereikalavo papildomų koregavimų (žr. 6 lentelę).

6 lentelė. Latvijos daugialypės regresijos modelis, kai priklausomas kintamasis yra bendri emigracijos srautai

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis Eurostato duomenimis, 2021 ir atliktais skaičiavimais

Daugialypės koreliacijos koeficientas			0,695
Koreguotas determinacijos koeficientas			0,642
F statistikos tikimybė			0,000
Kintamieji	B koeficiento reikšmė	t-statistikos reikšmė	Statistinio reikšmingumo lygmuo
Konstanta	9379	0,921	0,370
Jaunimo bedarbių skaičius	859	4,541	0,000
Socialinių išmokų dalis nuo BVP	3565	2,746	0,014
Senatvės pensijų dalis nuo BVP	-7603	-4,561	0,000

Nepriklausomų kintamųjų statistinio reikšmingumo lygmenys yra mažesni už 5 proc., todėl galima teigti, kad sudarytas daugialypės regresijos modelis yra reikšminis. Remiantis koreguotu determinacijos koeficiento galima matyti, jog jaunimo bedarbių skaičius, socialinių išmokų dalis nuo BVP ir senatvės pensijų dalis nuo BVP paaiškina 64,2 proc. bendrų emigracijos srautų iš Latvijos, o likusią dalį – 35,8 proc. paaiškina kiti neįvertinti bei į modelyje neįtraukti kintamieji. Atsižvelgiant į nepriklausomojo kintamojo – jaunimo bedarbių skaičiaus B koeficientą, galima teigti, jog emigracijos padidėjus 1 punktu, emigracijos srautai padidėtų apytiksliai 859 emigrantais. Iš to galima daryti prielaidą, jog bedarbiai jaunuoliai galimai bando ieškoti darbo svetur negu laukti tinkamos darbo vietos savo gimtojoje šalyje. Analizuojant kitą nepriklausomąjį kintamąjį – socialinių išmokų dalį nuo BVP galima teigti, jog šiam rodikliui padidėjus vienu punktu, Latvijos emigracijos srautai padidėtų atitinkamai 3565 gyventojais. Iš to gali kilti prielaida, jog esant bedarbiu arba uždirbant mažas pajamas socialinės išmokos neužtikrina pilnaverčio gyvenimo, todėl gyventojai linkę išvykti į užsienio šalis su didesniu darbu užmokesčiu arba geresnėmis socialinėmis garantijomis. Apžvelgiant trečiojo nepriklausomojo kintamojo senatvės pensijų dalies nuo BVP įtaką emigracijos srautams matyti, jog šiam rodikliui padidėjus vienu punktu, emigracijos srautai sumažėtų 7603 gyventojais. Galima teigti, jog pensijų dalis nuo BVP tenkina Latvijos gyventojus ir augančios senatvės pensijos daro įtaką gyventojams apsispręsti likti ir neimigruoti į užsienio šalis.

Išvados

Apžvelgus tarptautinės emigracijos teorinius aspektus ir išanalizavus migracijos teorijas buvo išskirti pagrindiniai emigracijai įtaką darantys veiksniai: nedarbas, darbo užmokesčio skirtumai, darbo rinka, socialinės garantijos, šalies ekonominio išsivystymo lygis, gyvenimo sąlygos ir švietimo sistema.

Išanalizavus kitų tyrėjų empirinius tyrimus buvo išskirti atitinkami ekonominiai rodikliai, kurie galėtų daryti įtaką emigracijos srautams: vidutinis metinis atlyginimas šeimai be vaikų, kai abu tėvai dirbantys, nedarbo spąstai, užimtumo lygis, GINI koeficientas, namų ūkio perpildymo lygis jaunimu, jaunimo, su didesniu nei vidurinis išsilavinimas, bedarbių skaičius, ekonominės laisvės indeksas, socialinių išmokų dalis nuo BVP, valstybės išlaidų dalis aukštajam mokslui nuo BVP, senatvės pensijų dalis nuo BVP, nedarbo lygis.

Išanalizavus porinius koreliacijos ryšius, buvo sudaryti 3 daugialypės regresijos modeliai atitinkamai kiekvienam nagrinėtam regionui. Švedijos ir Vengrijos atveju buvo nustatyta, jog nedarbo spąstai ir emigracija turi reikšmingą atvirkštinę priklausomybę. Šiuo atveju šalims reikėtų pasikoreguoti socialinių išmokų dydžius ir politikas, jog bedarbiai turėtų daugiau motyvacijos grįžti į darbą gimtojoje šalyje. Taip pat Vengrijos atveju nustatyta tiesioginė emigracijos priklausomybė su ekonominės laisvės indeksu. Reikėtų šalims identifikuoti konkrečius indikatorius, kodėl gerėjant ekonominei laisvei ir šalies ekonominei situacijai vis vien išlieka augantys emigracijos srautai. Švedijos atveju nustatyta tiesioginė priklausomybė tarp emigracijos srautų ir užimtumo lygio. Šiuo atveju šalims vertėtų apsvarstyti naujų darbų vietų kūrimą ar užsienio investicijų pritraukimą, kad būtų sukuriamos naujos darbo vietos. Tai leistų įdarbinti išvykstančius šalies gyventojus, jie sukurtų papildomą pridėtinę vertę valstybei bei sumažintų emigracijos srautus. Taip pat Švedijos ir Latvijos atveju, nustatyta tiesioginė priklausomybė tarp jaunimo bedarbių skaičiaus ir emigracijos srautų. Šiuo atveju, reikėtų sukurti darbo vietas, kuriose galėtų dirbti neturintys darbinės patirties jaunuoliai, nes didžioji dalis darbdavių ieško kvalifikuotų specialistų su darbine patirtimi, o iš tendencijos galima matyti, jog jaunimas ieško darbo svetur. Taip pat Švedijos ir Latvijos atveju, nustatyta atvirkštinė priklausomybė tarp senatvės pensijų dalies nuo BVP ir emigracijos srautų. Šiuo atveju šalis, tikėtina, vykdo geras socialinės apsaugos politikas, kurios užtikrina, jog dirbantieji kaupytų pensijas savo gimtojoje šalyje ir planuotų senatvėje gyventi gimtinėje. Nors taip pat Latvijos atveju buvo nustatyta tiesioginė priklausomybė tarp socialinių išmokų dalies nuo BVP ir emigracijos: didėjant socialinių išmokų daliai nuo BVP emigracija taip pat didėja. Atsižvelgiant į šią situaciją reikėtų suderinti socialinių išmokų dydžius taip, jog jie būtų pakankamai dideli, jog gyventojai galėtų sąlyginai lengvai pragyventi, tačiau taip pat ir išliktų motyvuoti ieškoti darbo gimtojoje šalyje bei nepapultų į nedarbo spąstus.

***Acknowledgements:** straipsnis parengtas baigiamojo magistro projekto „Socialinių-ekonominių veiksnių įtaka tarptautinei emigracijai Šiaurės ir Rytų Europos Sąjungos šalyse“ (Kauno technologijos universitetas, studijų programa – Ekonomika) ir pranešimo, skaityto 18-oje tarptautinėje mokslinėje konferencijoje „Human Potential Development“, medžiagos pagrindu.*

Literatūra

1. Andrejauskienė, V. (2015). Comparative Analysis of migration theories. *Studies in Modern Society*, 98-108. Prieiga per EBSCO Publishing duomenų bazę.
2. Andrica, N., Giurgu, A., Fora, A., F. (2019). International migration. Case study: Romania. *The Annals of the University of Oradea. Economic Sciences*. 217-227. Prieiga per EBSCO Publishing duomenų bazę.
3. Arango, J. (2018). Explaining migration: a critical view. *International Social Science Journal*, 68, 105-117. Prieiga per EBSCO Publishing duomenų bazę.
4. Barwinska-Małajowicz, A. (2015). Labour migration 2.0 - Open bridge or locked in the network? The Polish case. *Social Evolution and History*, 14(2), 132–152. Prieiga per EBSCO Publishing duomenų bazę.

5. Boboc, C. (2015). The International migration of Romanian physicians. *Economic Computation and Economic Cybernetics Studies and Research*, Issue 4, 85-103. Prieiga per EBSCO Publishing duomenų bazę.
6. Eurostatas (2021). Prieiga per internetą: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>
7. Georgiana, N., G., Andrei, M. (2019). Emigration trends and challenges in the framework of European economic. *Economic Science Series*, 149-157. Prieiga per EBSCO Publishing duomenų bazę.
8. Iordache, M., & Matei, M. (2020). Explaining Recent Romanian Migration: A Modified Gravity Model with Panel Data. *Journal of Social and Economic Statistics*, 9(1), 46–64. <https://doi.org/10.2478/jses-2020-0006>
9. Jungtinės Tautos (2020). Prieiga per internetą: <https://unstats.un.org/unsd/methodology/m49/>
10. Karaša, D., & Čiegis, R. (2019). Migracijos priežastys, tendencijos ir pasekmės. *Regional Formation and Development Studies* 1(30), 31–41. Prieiga per EBSCO Publishing duomenų bazę.
11. Krutulienė, S., Miežienė, R., & Gruževskis, B. (2019). Aktyvios įtraukties koncepcija ir trajektorijos: Lietuvos atvejis. *Filosofija. Sociologija*. 2019. T. 30. Nr. 4, 305–316. Prieiga per EBSCO Publishing duomenų bazę.
12. Labanauskas, L. (2019). Highly Skilled Migration from Lithuania: A Critical Overview of the Period 1990-2018. *Istanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 39(2), 229–248. <https://doi.org/10.26650/sj.2019.39.2.0106>
13. Laurinavičius, A., Laurinavičius, A., & Laurinavičius, A. (2020). Impact of income inequality on emigration: Case of Lithuania and other new EU member states. *Business Management and Education*, 18(2), 265–281. <https://doi.org/10.3846/bme.2020.12683>
14. Lietuvos statistikos departamentas (2018). Prieiga per internetą: <https://www.stat.gov.lt/>
15. Lim, S., S. (2019). Migration decisions under ambiguity: Migration distance effects revisited. *Review of Development Economics*, 23, 1520-1539. Prieiga per EBSCO Publishing duomenų bazę.
16. Margelis, M., & Neverauskienė, L. O. (2019). Nedarbas Globalizacijos Kontekste: Pokyčiai Ir Iššūkiai. 22-osios Lietuvos jaunųjų mokslininkų konferencijos „Mokslas – Lietuvos ateitis“ teminė konferencija. <http://jmk.vvf.vgtu.lt>
17. Mihi-Ramirez, A., Cuenca-Garcia, E., & Miranda-Martel, M. J. (2016). Is there a causality between emigration and other mobility factors? A panel VAR model approach for Baltic and Scandinavian countries. *Engineering Economics*, 27(3), 325–333. <https://doi.org/10.5755/j01.ee.27.3.14395>
18. Mikalauskiene, A., Streimikiene, D., & Mazutaityte-Cepanoniene, E. (2017). Employers' openness to labour immigrants. *Economics and Sociology*, 10(3), 25–45. <https://doi.org/10.14254/2071-789X.2017/10-3/2>
19. Naulickaitė, I., & Melnikas, B. (2015). Emigracijos iš Lietuvos procesai ekonomikos globalizacijos sąlygomis. *Mokslas – Lietuvos Ateitis*, 7(2), 221–237. <http://journals.vgtu.lt/index.php/MLA/article/view/2663>

20. Naulickaitė, I., & Melnikas, B. (2016). Emigracija Ir Globalizacijos Procesai: Iššūkiai, Šiuolaikinės Tendencijos, Problemos, Sprendimai. *Business in XXI century*. 2016 8(2): 230–241. <https://doi.org/10.3846/mla.2015.907>
21. Nikolli, E. (2015). Emigration and its consequences on the development of welfare. Case of Albania. *Multidisciplinary Academic Conference*. 382–392. Prieiga per EBSCO Publishing duomenų bazę.
22. Okunevičiūtė-Neveauskienė, L., & Pocius, A. (2019). Demografinių grupių migracijos skirtumai ir tendencijų pasikeitimai Lietuvoje. *Filosofija. Sociologija.. T. 30. Nr. 4*, p. 295–304. Prieiga per EBSCO Publishing duomenų bazę.
23. Pirwitz, A. (2019). Romanian Migrants in Western Europe: Expectations, Challenges and the Importance of their Networks. *Philologica Jassyensia*, 1(29), 221–230. Prieiga per EBSCO Publishing duomenų bazę.
24. Porumbescu, A. (2018). Critical perspective on the Neoclassical Economics and Labour Migration theories. *Revista Universitara de Sociologie, Volume 2*, 8-17
25. Remeikienė, R., & Gasparėnienė, L. (2019). Assessment of the impact of emigration on the origin economy. *Business: Theory and Practice*, 20, 187–195. <https://doi.org/10.3846/BTP.2019.18>
26. Solnyškinienė, J., Adamonienė, R. (2017). Migracijos procesus formuojančių veiksnių Lietuvoje vertinimas. *Mokslinių straipsnių rinkinys „Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka“*, 18, 469–484. <http://www.un.org/en/development/desa/population/theme/international>
27. Westermarck, A. (2019). How can various structural changes in the economy affect wages and inflation? *Sveriges Riksbank economic review 2019:2*. 71–90.
28. Wojtas, M., & Bialowas, T. (2017). Impact of Emigration on Poland's Economy after 2004. *EuroTimes*, 23/24, 95–114. Prieiga per EBSCO Publishing duomenų bazę.
29. Žibas, K. (2011). Migracijos tyrimai socialinėse ir ekonominėse migracijos teorijose: analitinės priegijos konstravimas. *Lietuvių Migracijos Ir Diasporos Studijos*, 2, 9–22. Prieiga per EBSCO Publishing duomenų bazę.

INTERNATIONAL EMIGRATION DRIVERS IN THE NORDIC AND EASTERN EUROPEAN UNION COUNTRIES

Albertas ZENCEVIČIUS, Ineta ŽIČKUTĖ
Kaunas University of Technology

Summary. A number of authors have researched the drivers of international emigration, i.e. such factors as economic, political, social, cultural, environmental, etc. These factors bring cons and pros consequences for both – the country of origin and the target country. Assuming, there are differences and similarities between the migration drivers influencing emigration between different regions and countries. Thus, the main goal of this research is to examine the drivers of international emigration in the Nordic and Eastern European Union countries. A systematic literature analysis of such migration theories as Neoclassical, New Economics, Migration networks, Dual labour market, World system revealed the main international emigration drivers, covering the labour market, a significant difference between net earnings, unemployment rate, employment rate, foreign direct investments, inflation rate, disposal income rate, income inequality, level of development of the country, social benefits and living conditions.

All these drivers can cause some cons and pros consequences for the country of origin. The main pros are: payments transfers from foreign, better trade conditions with foreign countries, reduced unemployment rate, people can re-emigrate with more knowledge and experience. Despite all these pros, there are problematic cons which should be eliminated: increase of capital export, “brain drain”, “hand drain”, lack of experienced specialists, reduction of production volume, ageing society, the bad demographic situation in the country, a decrease of social security payments.

After main drivers were cleared from migration theories, based on other scientists researches it should be proved and assigned to the respective socio-economic indicator. Based on analyses of other papers, the main indicators were raised: youth unemployment, average annual net earnings for two people family without children, when both are working, unemployment trap, employment rate, part of social allowance in GDP, part of pensions in GDP, GINI coefficient, rate of household overflow with youth people, unemployment rate.

The dynamics of the respective socio-economic indicator and emigration flows were reviewed by performing statistical analysis. After the analyses of dynamics, correlation analyses of independent variables and emigration rate was prepared.

At the end of the research, based on statistical and correlation analysis, three regression models were prepared for every respective case. In the case of Hungary and Sweden, the regression models included the unemployment trap. Based on the beta coefficients of every variable, the assumptions were made. As the unemployment trap rate has an inverse dependency with emigration flows, so it means when the unemployment trap increases, the emigration flows decreases. For that reason, the origin country should reduce the social allowances, which increase the unemployment trap rate. In the case of Hungary, the regression model included the economic freedom index. As the economic freedom index has a direct dependency on emigration flows, so it means when the economic freedom index increases, the emigration flows increases as well. For that reason, the origin country should research why the economic freedom index increases (as it should state that the economics of the country is growing), but the emigration flows increases as well. In the case of Sweden, the regression model included the employment rate. As the employment rate has a direct dependency on emigration flows, so it means when the employment rate increases, the emigration flows increases as well. For that reason, the country of origin should create additional working places for people who are leaving the country to reduce the rate of emigration. In the case of Sweden and Latvia, the regression model included youth unemployment. As youth unemployment has a direct dependency on emigration flows, so it means when youth unemployment increases, the emigration flows increases as well. To reduce the leaving of youth people, the country of origin should create more working places where young people without experience will be able to work and not leave the country. In the case of Sweden and Latvia, the regression model included part of pensions in GDP. As part of pensions in GDP has an inverse dependency with emigration flows, so it means when part of pensions in GDP increases, the emigration flows decreases. In this case, the country of origin has a good pensions policy, so it motivates people not to leave the country. In the case of Latvia, the regression model included part of social allowance in GDP. As part of social allowance in GDP has a direct dependency with emigration flows, so it means when part of social allowance in GDP increases, the emigration flows increases as well. In this case, the country of origin should modify social allowances to reduce emigration, but not to increase the unemployment trap.

Hence, the main findings of this research revealed the drivers of international emigration in the Nordic and Eastern European Union countries.

Keywords: *migration theories, emigration drivers, international emigration, socio-economic factors, Nordic and Eastern European Union countries.*